

**ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY**  
**Špitálska 8, 812 67 BRATISLAVA**

**INTERNÁ NORMA č. IN- 071/2010**

**Názov normy:**

***Vykonávanie opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre  
maloleté obeť násilia páchaného v rodinách***

**Druh normy:**

***Usmernenie a odporúčaný postup č. 6 – 4/2010***

**Účel normy:**

*Usmerňuje postup zamestnancov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, odborov sociálnych vecí a rodiny, oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pre maloleté obeť násilia páchaného v rodinách*

**Oblasť platnosti:**

*Táto interná norma je platná pre všetkých zamestnancov úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, odborov sociálnych vecí a rodiny, oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately v SR*

**Počet strán: 8 vrátane 0 príloh**

**Vydanie: prvé**

**Vzťah k už vydaným interným normám ÚPSVR:**

*Táto interná norma neruší žiadne interné normy*

<b>Gestorský útvar:</b> <i>Sekcia pre sociálne veci a rodinu Odbor sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately</i>	<b>Schválil:</b>  <i>MUDr. Ivan Juráš generálny riaditeľ</i>	<b>Dátum schválenia:</b> <i>2. decembra 2010</i> <b>Dátum účinnosti:</b> <i>15. decembra 2010</i>
---	--	--



## 1. Všeobecné východiská

Predmetom internej normy Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny je metodicky usmerniť postup úradov práce, sociálnych vecí a rodiny pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej „opatrenia SPODaSK“) pre maloleté obeť násillia páchaného v rodinách.

Cieľom internej normy je využívaním odborných metód práce zabezpečiť poskytovanie efektívnej ochrany a pomoci každému týranému, zanedbávanému alebo zneužívanému maloletému dieťaťu, ktorému je potrebné poskytnúť pomoc a ochranu jeho práv a právom chránených záujmov.

Ústava Slovenskej republiky upravuje právo na život a jeho ochranu, právo na zabezpečenie telesnej integrity pred fyzickými útokmi i zabezpečenie nedotknuteľnosti osoby pred psychickým nátlakom a právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, ktoré patria medzi tie základné ľudské práva, ktorých porušenie môže mať formu násillia.

Na ochranu práv a právom chránených záujmov dieťaťa sa Slovenská republika stala zmluvnou stranou viacerých dohôvov v oblasti medzinárodnoprávnej ochrany detí, podľa ktorých je zaručené právo každému dieťaťu na ochranu pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násillím, ponižovaním alebo zneužívaním, vrátane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď je v starostlivosti jedného alebo oboch rodičov, zákonných zástupcov alebo akýchkoľvek iných osôb starajúcich sa o dieťa. Najzávažnejším dokumentom je Dohovor OSN o právach dieťaťa /1989/.

## 2. Násillie páchané na deťoch

Za týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa sa považuje akékoľvek náhodné, vedomé, prípadne nevedomé konanie rodiča, vychovávateľa alebo inej osoby voči dieťaťu, ktoré je v našej spoločnosti neprijateľné alebo odmietané a tým poškozujú telesný, duševný i spoločenský stav a vývoj dieťaťa, prípadne spôsobujú jeho smrť.

V Dohovore o právach dieťaťa sa za trestuhodné zaobchádzanie s potomkami považujú verbálne útoky, sadistické a dehonestujúce správanie, citový chlad, resp. odvrhnutie, prehnané nároky a požiadavky na maloleté dieťa, protirečivé a nezmyselné príkazy.

**Syndróm CAN** ( Child Abuse and Neglect ), teda syndróm týraného, zanedbávaného a zneužívaného dieťaťa je súbor nepriaznivých príznakov v najrôznejších oblastiach stavu a vývoja dieťaťa i jeho postavenia v spoločnosti, predovšetkým v rodine. Tieto príznaky sú výsledkom väčšinou úmyselného ubližovania dieťaťu, spôsobeného alebo pôsobeného najčastejšie jeho najbližšími vychovávateľmi, hlavne rodičmi. Najzávažnejšou podobou týchto príznakov je usmrtenie dieťaťa. V súčasnej odbornej literatúre je syndróm týraného, zanedbávaného a zneužívaného dieťaťa definovaný na základe Odporúčania Zdravotníckej komisie Rady Európy z roku 1992 a uvádza sa pod skratkou CAN.

CAN syndróm sa vyznačuje rôznorodými javmi príčin, mechanizmov, i podľa charakteru, závažnosti a dopadu na život dieťaťa. Nejde tu iba o jednostranný akt zo strany pôvodcu či páchatela, ale o zvláštnu interakciu všetkých zúčastnených osôb, zložíek

a podmienok, v ktorých tento proces prebieha. Ide o nenáhodný dej, či situáciu, ktorá je v danej spoločnosti neprijateľná, či odmietaná. Je to jednak:

1. akcia: útok, násilie v akejkolvek forme, najrôznejšie manipulácie s dieťaťom, jeho uvádzanie do neobvyklých situácií,
2. ne-akcia: zanedbávanie, izolácia, nestarostlivosť, nesprávna a nedostatočná výživa, nedostatok zdravotnej a výchovnej starostlivosti, nedostatky v bývaní.

**Pod pojmom CAN sa rozumie:**

1. **Telesné týranie** – telesné ublíženie dieťaťu alebo nezabránenie ublíženiu, či utrpeniu dieťaťa, (napr. bitie, kopanie, vytrhávanie vlasov, popálenie, pohryznutie ). Za jedno z hlavných východísk násilného zaobchádzania s deťmi možno považovať i telesné trestanie detí. Hranica medzi trestom a týraním je takmer nezistiteľná. Taktiež aj ťažko posúdiť, či zranenie dieťaťa vzniklo náhodou, či nedostatočnou starostlivosťou o dieťa alebo vedomým ublížením zo strany rodičov (otras mozgu, krvné výrony, vytrhané vlasy, po uhryznutí, poranenie hlavy, poranenie kostí, popálenie, bolesti brucha, hlavy, závrate a pod.).
2. **Sexuálne týranie** – vystavovanie dieťaťa pohlavnému kontaktu, činnosti, správaniu.
3. **Psychické a emocionálne týranie** – správanie, ktoré má negatívny vplyv na citový vývoj dieťaťa a na vývoj jeho správania (napr. ponižovanie, zavrhovanie, kritizovanie, zosmiešňovanie, ignorovanie, prehnané nároky na úspechy atď.).

Psychické a emocionálne týranie sa rozdeľuje na :

- aktívne – nadávky, ponižovanie, zosmiešňovanie, nedôvera, opovrhovanie
- pasívne – neprejavovanie lásky, nezáujem, nepozornosť, či nedostatok náklonnosti a starostlivosti
- emočné vydieranie - je najťažšie (napr. hanbíme sa za teba, len ma trápiš, si taký istý ako tvoj otec, si neschopný po matke, resp. si nevďačný, to mám za všetku svoju starostlivosť a pod.)
- neustále porovnávanie - porovnávanie so súrodencom, ktorý je podľa rodičov šikovnejší a úspešnejší

Najbežnejší výskyt psychického týrania dieťaťa sa vyskytuje u rozvádzajúcich sa rodičov alebo u rodičov, ktorí medzi sebou bojujú o dieťa, či po rozvode alebo v čase manželského spoluzitia. Tu ide o manipulovanie alebo zneužívanie dieťaťa ako prostriedku boja proti druhému partnerovi. Dieťa je zneužívané jedným či oboma partnermi pre ich okamžitý, či jednorazový prospech, ktorý nesúvisí s dlhodobým prospechom maloletého. Na dieťa je neustále vytváraný psychický nátlak (napr. je nútené ku klamstvám, k pretvárkam, k opusteniu ľudí ktoré má rado a pod.). V iných prípadoch je dieťa zneužívané a manipulované tým, že jeden z rodičov si dieťa začne kupovať a predstiera náhlu veľkú lásku a veľký cit, ktorý predtým neprejavoval. Dieťa je zmätené a uvedené do omylu, pretože nevie dostatočne posúdiť, či ide o ozajstnú lásku alebo ide len o predstieranie. Takto sa dieťa dostáva do emočnej situácie, ktorú nevie a nedokáže vyriešiť.

4. **Zanedbávanie** – akýkoľvek nedostatok starostlivosti, ktoré spôsobuje vážne narušenie vývoja dieťaťa alebo ohrozuje dieťa, (napr. neprimeraná výživa, oblečenie, zdravotná

starostlivosť, izolácia od okolitého prostredia, deti bez dozoru, nezájem čo dieťa robí mimo školu, zranenia, kriminalita, drogy, hracie automaty, chudoba rodičov, nedostatok prístrešia).

### **Medzi najčastejšie príznaky syndrómu CAN patria:**

- neprospievanie dieťaťa - zaostávanie v raste, mentálne zaostávanie v porovnaní s rovesníkmi
- poruchy správania - utiahnutosť alebo naopak agresivita, citová labilita, apatia, úteky z domu, zaostávanie v škole, náchylnosť k drogovej závislosti
- nedostatočná starostlivosť - neprimerané bývanie, oblečenie, podvýživa, zlá hygiena, zanedbaná zdravotnícka starostlivosť
- rôzne podozrivé lézie – modriny, popáleniny, nezvyčajné zlomeniny, rany, lysiny po trhaní vlasov a pod.
- zmeny v genitálnej oblasti (najmä u pohlavne zneužívaných detí) – modriny, výtok, poranenia.

Z hľadiska **tretného postihu** ide o týranie vtedy, ak páchatel' nepriaznivo pôsobí na telesný a psychický stav zverenej osoby. Páchatel' svojim zlým zaobchádzaním prejavuje hrubší stupeň bezohľadnosti a surovosti. Okrem toho jeho konanie obsahuje aj znak istej trvalosti, aj keď sa nevyžaduje, aby išlo o sústavné konanie. Nie je rozhodujúce, či u zverenej osoby vznikli následky, poškodenie na zdraví, pretože z pojmu „týra“, jasne vyplýva, že osoba, ktorá je týraná musí konanie páchatel'a pociťovať ako ťažké príkorie.

### **3. Postup orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pri vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately**

Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej „orgán SPODaSK“) pri výkone opatrení SPODaSK pre maloleté obeť násilia páchaného v rodinách postupuje v zmysle zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrany detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 305/2005 Z.z.“), zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ďalších platných právnych noriem, ako i v súlade s medzinárodnými dohovormi, ktoré sa Slovenská republika zaviazala plniť.

V prípade, ak existuje akékoľvek podozrenie, že dieťa je obeťou násilia, orgán SPODaSK poskytne maloletej obeť, jeho rodičom alebo osobe, ktorá sa osobne stará o dieťa sociálne poradenstvo a informácie o orgánoch a organizáciách, ktoré v danej oblasti pôsobia (o dostupnosti zdravotníckych služieb, sociálnych služieb a ostatnej pomoci na zabezpečenie náležitej a promptnej ochrany a pomoci). Sociálna práca v tejto oblasti vyžaduje včasnú sociálnu diagnostiku.

Sociálna diagnostika sa vykonáva:

- osobnou návštevou rodiny dieťaťa a pohovorom s rodičmi alebo osobami, ktorým je dieťa zverené do osobnej starostlivosti, starými rodičmi, súrodencami, ako aj so samotným dieťaťom
- konzultáciou s ošetrujúcim lekárom dieťaťa a zabezpečením vyšetrenia dieťaťa po somatickej, ako aj po psychickej stránke

- zabezpečením ďalších informácií zo školského zariadenia, ktoré dieťa navštevuje, susedov, príbuzných, správu obce a pod.

Referát poradensko-psychologických služieb poskytuje:

a) psychologické posúdenie:

- dopadu udalosti na psychický stav a správanie obete násillia - obranných mechanizmov a mechanizmov zvládania
- funkčnosti vzťahov v rodine obete násillia a v širšej sociálnej sieti

b) psychologické a podporné poradenstvo:

- pre obeť násillia na zvládanie dopadov traumatickej udalosti
- pre členov rodiny obete násillia na zvládanie dopadu udalosti
- odporúčanie na ďalšie inštitúcie, občianske združenia a svojpomocné skupiny

Na základe celkovej anamnézy prípadu orgán SPODaSK vypracuje plán sociálnej práce s dieťaťom, jeho rodičmi alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa a formou opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately navrhne riešenie situácie dieťaťa.

Orgán SPODaSK v závislosti od povahy prípadu zabezpečí prostredníctvom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately náležitú ochranu dieťaťa (§ 11 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z.z.).

Orgán SPODaSK obetiam násillia:

- vykonáva krízovú intervenciu
- vykonáva poradensko-psychologické služby
- zastupuje maloletého v trestnom konaní vo funkcii opatrovníka
- zúčastňuje sa na výsluchoch maloletého pred vyšetrovacími orgánmi
- súdu a orgánom činným v trestnom konaní a zisťuje a oznamuje dôležité skutočnosti o vzťahoch v rodine, o jeho rodinných pomeroch, o rodinnom prostredí a sociálnom prostredí
- po ukončení prípadu vykonáva ďalšie opatrenia na ochranu práv a právom chránených záujmov maloletého

Ak je to potrebné, orgán SPODaSK vykonáva opatrenia alebo zabezpečuje vykonávanie opatrení v spolupráci so subjektmi, ktoré pôsobia v danom regióne a špecificky sa venujú ochrane a pomoci obetiam násillia páchaného v rodinách alebo zabezpečujú činnosť na výkon rozhodnutia súdu na základe udelenej akreditácie, alebo vykonáva opatrenia v spolupráci s akreditovaným subjektom, pričom plní úlohu koordinátora (§ 73 ods. 2 písm. e bod 3 zákona č. 305/2005 Z.z.).

Zoznam subjektov, ktorým bola udelená akreditácia podľa zákona č. 305/2005 Z.z. sa nachádza na webovej stránke Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky ([www.employment.gov.sk](http://www.employment.gov.sk)).

V prípade, ak je dieťa v prostredí vlastnej rodiny ohrozené a nie je možné zabezpečiť jeho výchovu prostredníctvom širšej rodiny, orgán SPODaSK postupuje podľa § 27 zákona č. 305/2005 Z.z. a zabezpečí výchovu a starostlivosť maloletej obeti násillia na základe

rozhodnutia súdu v zariadení určenom na výkon rozhodnutia súdu (53 ods. 4 písm. c bod 3 zákona č. 305/2005 Z.z.).

Orgán SPODaSK v spolupráci so zariadením na výkon rozhodnutia súdu, s obcou a akreditovaným subjektom, ktorý vykonáva opatrenia zamerané na pomoc a ochranu obetí násillia v prirodzenom rodinnom prostredí, vypracúva plán sociálnej práce s rodinou dieťaťa, ktorého súčasťou je sledovanie psychického, fyzického a sociálneho vývinu dieťaťa. Na tento účel orgán SPODaSK dieťa v zariadení najmenej raz za šesť mesiacov navštevuje (§ 32 ods. 3 zákona č. 305/2005 Z.z.). Ak je to potrebné, zariadenie na výkon rozhodnutia súdu zabezpečí dieťaťu individuálny študijný plán.

Orgán SPODaSK najmenej raz za šesť mesiacov predkladá súdu správu o účinkoch opatrení, ktoré boli prijaté na odstránenie dôvodov, pre ktoré bola nariadená ústavná starostlivosť a informuje súd o možnostiach zrušenia ústavnej starostlivosti alebo zverenia dieťaťa do osobnej starostlivosti inej fyzickej osoby než rodiča, pestúnskej starostlivosti alebo o možnosti osvojenia (§ 32 ods. 5 zákona č. 305/2005 Z.z.).

Zabezpečenie ochrany maloletej obeti násillia si vyžaduje dôsledné vedenie záznamov v spisovej dokumentácii tak, aby sa z daného prípadu dala zistiť:

- relevantná anamnéza dieťaťa a rodiny
- charakter intervencií, vrátane zamýšľaných cieľov
- prostriedky, ktorými sa má dosiahnuť zmena
- dosahovaný progres

Podozrenie z trestného činu násillia páchaného na dieťati orgán SPODaSK oznámi orgánom činným v trestnom konaní. Orgány činné v trestnom konaní sú v zmysle § 10 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku v znení neskorších predpisov prokurátor a policajt (ďalej len „zákon č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku“).

V priebehu vyšetrovania trestného činu násillia páchaného v rodine orgán SPODaSK spolupracuje s políciou, súdom, prokuratúrou, školou, školským zariadením, obcou, vyšším územným celkom, akreditovaným subjektom, zdravotníckym zariadením ako i ďalšími právnickými a fyzickými osobami pôsobiacimi v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (§ 94 ods. 2 zákona č. 305/2005 Z.z.).

O jednotlivých krokoch a dosiahnutých výsledkoch je nevyhnutná vzájomná informovanosť všetkých zainteresovaných subjektov (s ohľadom na ochranu dieťaťa).

### **3.1. Výsluch maloletej a mladistej osoby**

Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 15 rokov o veciach, ktorých oživovanie v pamäti by vzhľadom na jej vek mohlo nepriaznivo ovplyvňovať jej duševný a mravný vývoj, sa výsluch vykonáva obzvlášť ohľaduplne a po obsahovej stránke tak, aby sa výsluch v ďalšom konaní už nemusel opakovať. K výsluchu sa priberie pedagóg, iná osoba majúca skúsenosti s výchovou mládeže alebo znalec, ktorý so zreteľom na predmet výsluchu a stupeň duševného vývoja vypočúvanej osoby prispeje k správne mu vedeniu výsluchu. Ak to môže prispieť k správne mu vykonaniu výsluchu, prizve sa k výsluchu aj zákonný zástupca. (§ 135 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku).

Ak je ako svedok vypočúvaná osoba mladšia ako 15 rokov a ak ide o trestný čin spáchaný voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, alebo je zrejmé z okolností prípadu, že opätovná výpoveď osoby mladšej ako 15 rokov môže byť ovplyvnená, alebo je odôvodnený predpoklad, že výsluch by mohol ovplyvňovať duševný a mravný vývoj osoby mladšej ako 15 rokov, výsluch sa vykoná s využitím technických zariadení určených na prenos zvuku a obrazu tak, aby osoba mladšia ako 15 rokov mohla byť v ďalšom konaní vypočutá len výnimočne. Ďalší výsluch osoby mladšej ako 15 rokov sa v prípravnom konaní môže vykonať len so súhlasom zákonného zástupcu a v prípadoch podľa § 48 ods.2 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku so súhlasom opatrovníka ( § 135 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku).

Interview s deťmi, ktoré boli svedkami domáceho násillia, by malo byť vykonané len v prípade nevyhnutnosti. Dieťa by nemalo byť postavené do situácie, kedy si musí vybrať na stranu ktorého z rodičov sa postaví.

V prípade trestných činov spáchaných voči blízkej osobe alebo zverenej osobe, ak je poškodeným maloletá osoba, sa za opatrovníka ustanoví najmä štátny orgán (spravidla Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny) alebo poverený zástupca organizácie na pomoc poškodeným (§ 48 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku). V týchto prípadoch sa ďalší výsluch môže vykonať len so súhlasom opatrovníka.

Podľa § 135 ods. 4 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku, ak bola vypočutá osoba mladšia ako 15 rokov podľa ods. 3 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku, v konaní pre súdom sa pri vykonávaní tohto dôkazu postupuje podľa § 270 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z.z. trestného poriadku; výsluch tohto svedka možno v konaní pred súdom vykonať len výnimočne.